

to the change in the quality of modern education. The classification of didactic tools by their role in the learning process has been developed, which gives an idea of the spectrum of electronic media, their place in the system of training tools and aspects of application. The meaning of "didactic electronic resources" has been proposed and showed.

Key words: teaching tools, electronic tools, electronic teaching resources, information and communication technologies, the classification of didactic tools.

УДК 378.14

ФОРМУВАННЯ ЯКОСТЕЙ ЛІДЕРА В ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ АГРОТЕХНІЧНОГО ПРОФІЛЮ

Островська Надія Дмитрівна
м.Бережани

У статті розглядаються питання про необхідність формування якостей лідера. Показана структура готовності до лідерської діяльності: мотиваційно-цільовий, орієнтовно-професійний, соціально-процесуальний та емоційно-вольовий. Подана характеристика компонентів і їх реалізація. Показано вимоги до сучасних фахівців агротехнічного профілю. Виділено якості лідера: воля, спрямованість інтелектуальних процесів, спеціалізована спостережливість, творча уява, гнучка увага, здатність до саморегуляції.

Ключові слова: фахівці агротехнічного профілю, лідер, лідерство, якості, стилі керівництва, професійна підготовка.

Важливим питанням, яке висуває сьогодні перед вищими навчальними закладами, є лідерство. Це обумовлено тим, що однією з вимог підготовки фахівців до майбутньої професійної діяльності є їх професійність. Такі вимоги стосуються здатності фахівця приймати рішення і відповідати за їх реалізацію. Дослідження лідерства у професійній сфері набуває все більшого поширення. Звернення до проблеми лідерства у процесі підготовки фахівців є дуже важливим, оскільки випускники після закінчення вищого навчального закладу, попадають у соціальне середовище, що вимагає від них умінь проявити себе як фахівців.

Наукові аспекти формування якостей лідера розглянуто в працях В.Мерліна, І.Кравченка, С.Походенко, В.Ягоднікова. Навчально-виховний процес курсантів ВВНЗ достатньо широко розглянуто в роботах Т. Бунєєва, В. І. Вдовюка, В. Зеленого, С. Капітанця А. Катковського, Д. Коцеруби. Але недостатньо досліджено питання про формування рис лідера у студентів агротехнічних вищих навчальних закладів. Тому ми обрали метою статті аналіз результатів дослідження такої проблеми

Лідерство є однією з рис організації спільної діяльності людей. Соціальне середовище, спільна праця в соціумі, підпорядкованість одних людей іншим вимагають передбачають узгодженість між суб'єктами спільної діяльності, а це повинно забезпечуватись діяльністю лідерів [6]. А це означає, що одні члени колективу керують, інші їм підпорядковуються.

У літературних джерелах науковці подають багато різних визначень поняття «лідер» та «лідерство». Фактично поняття «лідер» застосовується не так давно. Функціонально для опису становища керівника в структурі колективу термін «лідер» почали застосовувати на початку ХХ сторіччя. Поняття «лідер» у перекладі з англійської означає «той, що веде», «вказує шлях». У Новому тлумачному словнику української мови поняттю «лідера» дано таке визначення

«Лідер – той, хто стоїть на чолі політичної партії або певної іншої суспільно-політичної організації; вождь, керівник, провідник, проводир, ватажок, або - особа або група осіб, що йде першою у якому-небудь змаганні, передовик, вудучий» [5].

Нам імпонує визначення, яке подав В.С.Мерлін. За його баченням лідер – це член групи, за яким всі інші члени групи визнають право приймати відповідальні рішення в різних ситуаціях, якому довіряють, його рішенням підпорядковуються [4]. Визначаючи поняття «лідерство», підтримуємо думку, що лідерство – це підпорядкування впливу і слідування в системі міжособистісних відносин у групі [2].

Значна увага в дослідженнях приділяється основним стилям лідерства: три стилі лідерства: 1) авторитарний (директивний) – жорсткі способи керування, припинення ініціативи будь-кого та обговорення прийнятих рішень; 2) демократичний (колегіальний) – колегіальність, заохочення ініціативи; 3) анархічний (ліберальний) – відмовлення від керування, усунення від керівництва [6; 7]. Але на практиці чистих типів не існує. Це, як правило, комбіновані, коли спостерігається переважання одного з типів. Самий потрібний тип лідерства саме комбінований. Такий лідер зуміє знайти спільну мову з підлеглими, він буде найкращим керівником. Це позначається на поділ обов'язків між підлеглими, оскільки взаєморозуміння в колективі є запорукою творчої співпраці, що гарантує успіх. Тому лідерство існує крізь, де є групова, колективна діяльність [1, с.32].

З цією метою визначення бажаного типу лідера ми проводили опитування, за результатами якого визначили, що переважна більшість респондентів відають перевагу лідерам, які володіють демократичним стилем керівництва (68,8%), в якості лідера 19,3% респондентів бажать авторитариста, а 11,2% респондентів відають перевагу ліберальному лідеру.

До лідерства майбутніх фахівців потрібно готувати. А для цього необхідно розглянути питання про готовність фахівців до лідерства. Під готовністю розуміють феномен готовності на особистісному рівні, визначаючи її як вияв індивідуально-особистісних якостей, обумовлених характером майбутньої діяльності [6, с.38]

Цілісний вияв особистості, готовність до професійної діяльності складається з п'яти компонентів:

- психологічної готовності (сформована спрямованість на професійну діяльність, установка на роботу);
- науково-теоретичної готовності (наявність необхідного обсягу психолого-педагогічних і спеціальних знань);
- практичної готовності (наявність професійно-педагогічних умінь і навичок);
- психофізіологічної готовності (наявність відповідних

передумов для оволодіння професійною діяльністю, сформованість професійно значущих якостей особистості);

- фізичної готовності (відповідність стану здоров'я та фізичного розвитку вимогам професійної діяльності, професійна працездатність) [6, с.42-43].

На думку інших науковців [3; 6] готовність до професійної діяльності складається з п'яти компонентів: психологічна (сформована спрямованість на професійну діяльність, установка на роботу); науково-теоретична (наявність необхідного обсягу психолого-педагогічних і спеціальних знань); практична (наявність професійно-педагогічних умінь і навичок); психофізіологічна (наявність відповідних передумов для оволодіння професійною діяльністю, сформованість професійно значущих якостей особистості); фізична (відповідність стану здоров'я та фізичного розвитку вимогам професійної діяльності, професійна працездатність).

Тобто, готовність розглядається як комплексне поняття, за яким можна визначити результативність процесу.

Вивчаючи питання про особистісні якості лідера, ми дійшли висновку, що особистісні якості лідера повинні володіти певною структурою. В структурі особистості здібного організатора науковці виділяють дві групи рис – загальні та специфічні [7]. Першу групу складають: ділова, емоційна та егоїстична; підготовленість особистості: знання, вміння, навички та досвід; загальні якості особистості: практичність,

глибина розуму, товариськість, активність, ініціативність, наполегливість, витримку, працездатність, спостережливість, організованість. Друга група представлена організаторськими рисами: психологічна вибірковість, практично-психологічна спрямованість розуму, психологічний такт; емоційально-вольовий вплив: суспільна енергійність, вимогливість та критичність; здібність до організаторської діяльності.

Значне місце у дослідженні займає концепція лідерства, яку запропонував В.С.Мерлін [4]. У його працях показано, що в структурі готовності до лідерства можна виділити такі компоненти: мотиваційно-цільовий, орієнтовно-професійний, соціально-процесуальний та емоційно-вольовий). Ці компоненти ми обрали як визначальні у своїх дослідженнях. Наш вибір базувався на особливостях професійної підготовки фахівців агротехнічного профілю, що дозволило узагальнити ці компоненти.

З метою визначення важливих якостей лідера ми провели опитування серед студентів випускного курсу Бережанського агротехнічного інституту. При цьому ми звертали увагу респондентів на якості, які особисто для них мають визначальне значення. Вибір випускного курсу ми обґрунтовуємо так: студенти випускного курсу вже готові до майбутньої професійної діяльності

Результати опитування ми подаємо в таблиці.

Таблиця

Результати опитування студентів випускних курсів агротехнічного інституту про важливість якостей лідера

№ п/п	Зміст питання	Респонденти	
		відсотки	кількість
1.	Які вміння ви вважаєте найбільш важливими для лідера?		
	Уміння керувати колективом	88,4	382
	Уміння розуміти підлеглих	68,98	298
	уміння аналізувати й планувати роботу	61,11	254
	уміння працювати з людьми, жити їх інтересами	69,67	301
	уміння залагоджувати і вирішувати конфлікти	42,12	182
2.	Які специфічні якості необхідні для успішного виконання службових обов'язків ?		
	Уміння брати відповідальність за прийняті рішення	67,59	292
	Володіти організаторськими здібностями	28,93	125
	Бути вимогливим не тільки до підлеглих, але й до себе	56,48	244
	Сміливість у прийнятті рішень	61,11	264
	Порядність	84,02	363

Аналіз результатів опитування показав, що серед умінь на перше місце були поставлені уміння керувати колективом (88,4%), уміння працювати з людьми, жити їх інтересами (69,67%). Найменше значення для респондентів має уміння лідера вирішувати конфлікти (42,12%).

Найбільш значимими специфічними якостями респонденти назвали порядність (84,02%), уміння брати відповідальність на себе (67,59%). Найменший відсоток припадає на володіння організаторськими здібностями (28,93%). Це не зовсім співпадає з увагою, яку надали респонденти такій якості, як уміння керувати колективом.

Визначення сформованості готовності до лідерства по-

казало, що тільки 12,5% випускників готові до лідерства, 21,4% - готові, але не мають бажання бути лідером, а решта не проявили бажання до цього феномену.

Позитивним є те, що респонденти визначають такий факт – володіння якостями лідера мають бути складовою професійної компетенції майбутнього фахівця агротехнічного профілю.

Таким чином, було визначено, що якості лідера є необхідними для майбутніх фахівців, оскільки сприяють підвищенню професійної компетентності. Тому наші дослідження в подальшому будуть спрямовані на формуванні готовності до лідерства, оскільки якості лідера впливають на професійну компетентність фахівця.

Література та джерела

1. Дьяченко М.И., Кандыбович Л.А. Психологические проблемы готовности к деятельности. – Минск: Изд-во Белорус.ун-та, 1976. – 175 с.
2. Кузьмина Н.В. Актуальные проблемы профессионально-педагогической подготовки учителя / Н.В.Кузьмина, В.И.Гинецинский // Советская педагогика. – 1982. – №3. – С.63-66
3. Левитов Н.Д. Психология труда. – М.: Учпедгиз., 1963. – 234 с.
4. Мерлин В.С. Индивидуальный стиль общения // Психологический журнал. – 1982. – Т. 3, № 4. – С.26-36

5. Новый тлумачний словник. – К.: Аконтіт, 1999. – Т.2 (Ж-О). – 911 с.
6. Уліч В.Л. Педагогічні умови формування готовності курсантів ВНЗ до управлінської діяльності // Збірник наукових праць Київського університету імені Тараса Шевченка. – Вип.4. – К.: ВІКНУ, 2006. – С.206-210
7. Уманский Л.И. Психология организаторской деятельности. – М.: Просвещение. – 1980. – 234 с.

В статье рассматриваются вопросы о необходимости формирования качеств лидера. Показана структура готовности к лидерской деятельности: мотивационно-целевой, ориентировочно профессиональный, социально-процессуальный и эмоционально-волевой. Представлена характеристика компонентов и их реализация. Показано требования к современным специалистам агротехнического профиля. Выделены качества лидера: воля, направленность интеллектуальных процессов, специализированная наблюдательность, творческое воображение, гибкая внимание, способность к саморегуляции.

Ключевые слова: специалисты агротехнического профиля, лидер, лидерство, качества, стилия руководства, профессиональная подготовка.

The article deals with the issue of the necessity of forming the qualities of leadership. The structure of readiness to the leadership activities has been proposed: motivational target, orientation and professional, social, procedural, emotional and volitional. The characteristic components and their implementation have been proposed. The requirements for modern professionals of agrotechnical profile have been defined. The leader qualities have been defined: will, focus on intellectual processes, specialized observation, imagination, attention, flexible, ability to self-regulation.

Key words: specialists in agrotechnical profile, leader, leadership qualities, leadership styles, professional training.

УДК 347.157-027.543:343.121.5

МІЖНАРОДНО-ЗАКРІПЛЕНІ ПРИНЦИПИ ПРАВОМІРНОЇ ПОВЕДІНКИ НЕПОВНОЛІТНІХ ЯК ПРОФІЛАКТИЧНА ЛАНКА В РОБОТІ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ

Панченко Маргарита Валеріївна
м.Київ

В статті розкриваються особливості тлумачення норм міжнародного спрямування в процесі правового виховання фахівцями соціально-правового захисту населення як однієї з напрямків своєї професійної діяльності, що включає профілактичну роботу з неповнолітніми. Розтлумачено поняття принципів та їх взаємозв'язок з правовими приписами. Окреслено міжнародні акти як форма зовнішнього вияву правового виховання. Визначено особливості правового статусу неповнолітніх та прокоментовано утвердження їх правомірної поведінки у рамках соціально-правового захисту.

Ключові слова: міжнародні акти, принципи, правомірна поведінка, профілактика, неповнолітні.

Актуальність теми дослідження пов'язана з необхідністю корегування профілактичної діяльності неправомірної поведінки різних груп населення, в тому числі неповнолітніх. Проблема злочинності неповнолітніх несе в собі загрозливі тенденції в усіх сферах життя суспільства. Тому її слід вирішувати на загальносоціальному рівні, шляхом вдосконалення провадження у справах про правопорушення, вчинені неповнолітніми і методами правового виховання та обізнаності. Основні принципи правової свідомості закладені в джерелах права, тлумачення яких і є одним із завдань фахівців соціально-правового захисту населення.

Принципи міжнародних норм забезпечення правомірної поведінки неповнолітніх розглядаються в процесі вивчення дисциплін «Сімейне право», «Галузеве законодавство в соціальної роботи» та ін. Тому дана тематика на теоретичному рівні може використовуватися при викладанні цих дисциплін, а також при написанні методичних рекоменда-

цій з курсу «Соціально-педагогічна профілактика правопорушень неповнолітніх». В практичному напрямі зазначена тема особливо важлива при наданні юридичних консультацій студентами в процесі проходженні практики та у їх фаховій діяльності в майбутньому.

В науковій сфері окремі складові нашої тематики були представлені в роботах вчених педагогічних та юридичних напрямків. Так, загальні основи соціально-правового захисту зосереджені в роботах І.І.Смагіна, О.Л.Караман, І.М. Ковчиної, О.О. Харченко та ін. Загальними питаннями вивчення правового виховання займалися О.Г.Данильян, С.І.Заславська, С.А.Сидоренко, Т.Л.Савустьяненко, В.Я.Тацій, та ін. Проблеми профілактичної діяльності правопорушень неповнолітніх розглянули Т.М.Вакуліч, Л.М.Вольнова, Г.Д.Золотова та ін. Питання ефективності та дієвості правового виховання шляхом тлумачення правових норм як профілактичної ланки в роботі фахівців соціально-правового захисту населення в науковій сфері не розглядалося.

Метою даного дослідження є теоретично обґрунтувати можливості здійснення профілактичної роботи фахівцями соціально-правового захисту населення з неповнолітніми шляхом правового навчання та закріплення міжнародних норм правомірної поведінки.

Основними завданнями є розкрити особливості правового статусу категорії неповнолітніх та їх соціально-правовий захист, з'ясувати термінологічно сутність протиправності, тлумачити поняття принципів як правил правомірної поведінки в суспільстві, виокремити певні міжнародні нормативні акти щодо профілактичної діяльності як основні джерела у роботі соціальних правовиків.